

SZEMLE

FRANÇOISE HILDESHEIMER – DÉNES HARAI (SZERK.)

DICTIONNAIRE RICHELIEU

(*Honoré Champion, Paris, 2015. 400 o. ISBN 9782745328663*)

A neves francia-svájci Honoré Champion kiadó „Dictionnaires et Références” című sorozatának 33. köteteként jelent meg a Richelieu bíboros életét és korát átfogó, általános történeti, művelődéstörténeti, művészettörténeti és nem utolsósorban irodalomtörténeti szócikkekben gazdag szótár. A kötetet egy tapasztalt francia levéltáros-történész, Françoise Hildesheimer és egy fiatal párizsi magyar történész, Harai Dénes szerkesztette. Az utóbbi kollégánk munkáit a *Hadtörténelmi Közlemények* szemle rovatában már volt szerencsém méltatni.¹

Amint a szerkesztők rövid bevezetőjükben kifejtik, elsősorban arra törekedtek, hogy az erre a korszakra vonatkozó legfontosabb historiográfiai irányzatot bemutassák, és egyfajta sommás összefoglalóját nyújtsák a Richelieu-kutatásoknak. Konceptiójuk alapvetően az volt, hogy Richelieu bíborost, és mindent, amihez a munkásságának valamennyire köze volt, érdemes bemutatni tematikus megközelítésben a kérdés iránt érdeklődő kutatók számára. Innen ered a mű *Dictionnaire* címe is, amit szótárként vagy lexikonként lehet fordítani. Ez a dictionarium teljesen hasonló a Kiadó „Dictionnaires & Références” című sorozatában írókról, filozófusokról (pl. Marcel Proust, Stendhal, Diderot, Voltaire, Rousseau) korábban megjelent kötetekhez.

A másfélszáz, viszonylag terjedelmes szócikket 57 neves kutató írta. A szerkesztők szemmel láthatóan igyekeztek alapos tematikus áttekintést adni Richelieu bíboros munkásságáról. A kötetben ezért nemcsak történeti, de művészettörténeti, irodalomtörténeti, gazdaságtörténeti, eszmetörténeti (politikafilozófia, teológia) szócikkeket is találhatunk szép számmal (például a fontosabb állami intézmények leírásai, a hadsereget vagy a mindennapi életet bemutató cikkek stb.). Igen érdekesek az irodalomtörténeti és művelődéstörténeti vonatkozású cikkek, amelyekből nemcsak a bíboros műveire – elsősorban a gyakran idézett *Politikai testamentumára* – vonatkozó újabb kutatásokat ismerhetjük meg, hanem a kor pezsgő szellemi életéről is kiváló összefoglalót kaphatunk. A szótár természetesen földrajzi nevekben is bővelkedik. A richelieu-i politikai fontos földrajzi állomásai (például La Rochelle) mellett kitekintést kaphatunk a korabeli európai országok és az újvilág területei (Kanada) irányába is. Ezek között örvendetes volt olvasni Harai Dénes tollából egy Erdélyről szóló cikket, amelyben a szerző hivatkozik a legújabb magyar szakirodalom (Kármán Gábor, Monok István) eredményeire is. Ugyanakkor kicsit hiányérzetet kelthet az olvasóban, hogy a kötetben nem találunk szócikket a franciák nagy riválisa, a Habsburg Birodalom történetére vonatkozólag.

A kötet szócikkeinek hozzávetőlegesen felét mindazonáltal történelmi személyek töltik meg (elsősorban jelentősebb politikusok, arisztokraták, uralkodók és egyházi méltóságok, valamint neves családok). A kötet erénye, hogy a közismert szereplők, mint például XIII. Lajos, Mazarin bíboros mellett újabban felfedezett történelmi alakok is helyet kaptak itt (Jacques Lemercier, La Meilleraye marsall).

A munka mindezek emellett a korábbi, mérföldkő jelentőségű monográfiákra (lásd R. Mousnier, B. Barbiche, F. Hildesheimer stb.) utalva, reflektál az újabb kutatásokra is. A cikkek az adott téma összefoglalásán túl, felvetnek fontos kutatási kérdéseket, és hasznos bibliográfiai összefoglalót nyújtanak. A kötet végén néhány jól kiválasztott illusztráció és egy alaposan megszerkesztett kronológia is helyet kapott.

¹ Dénes Harai: *Grands serviteurs de petits États. Les conseillers de Navarre et de Transylvanie (XVIe–XVIIe siècles)*. *Hadtörténelmi Közlemények*, 126. (2013) 4. sz. 1181–1182. o., illetve Dénes Harai: *Gabriel Bethlen. Prince de Transylvanie et roi élu de Hongrie (1580–1629)*. *Hadtörténelmi Közlemények*, 126. (2013) 4. sz. 1182–1184. o.

A kötet szerzőinek többsége francia kutató, de több, angolszász egyetemen (Angliában, Amerikában és Kanadában) dolgozó tudós is részt vett a munkában. Az utóbbi évek Richelieu-kutatásait bemutató konferenciák programjai és a XVII. századot érintő munkáik alapján feltételezhető, hogy a szerzők nagy része már hosszú ideje jól ismerte egymást, rendszeresen konzultált, és igazi virtuális kutatócsoportként működtek együtt e kötet létrehozásában. A munka egyébként több mint három évig készült a Francia Külügyminisztérium (MAE), a Francia Nemzeti Levéltár (Archives nationales), a Felsőfokú Tanulmányok Katolikus Intézete (Institut Catholique d'Études Supérieures) és a luçon-i „Richelieu nyomában” (Sur les pas de Richelieu, Luçon) egyesület anyagi támogatásával.

Összegzésképpen megállapítható, hogy a XVII. századi francia történelem iránt érdeklődők kiváló kézikönyvvel gazdagíthatják könyvtárukat. A kötet igen hasznos útmutatóul szolgálhat tapasztaltabb szakemberek számára is.

Tóth Ferenc

PETER KÓNYA (ED.)

DOBA KURUCKÝCH BOJOV / KURUC KÜZDELMEK KORA

(Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, Prešov, 2014. 614 o. ISBN 9788055512341)

Kónya Péter, az eperjesi egyetem nemrégiben megválasztott rektora, az Eperjesen, 2013. szeptember 11–12-én megrendezett tudományos konferencia szlovák, cseh és magyar nyelvű előadásainak anyagából készített tanulmányokat jelentetett meg egy tetszetős kiállítású szlovák–magyar nyelvű kötetben. A nagyszabású szimpózium szervezői munkája éppúgy, mint e kötet megjelenése elsősorban Kónya Péter érdeme, aki immáron másfél évtizede különös hangsúlyt fektet arra, hogy az egykori Felvidék, a mai Szlovákia történetének magyar és szlovák kutatói folyamatos tudományos párbeszédet folytassanak.

A terjedelmes kötet 24 magyar és 17 szlovák nyelvű közleményt tartalmaz, a tanulmányok elején angol, azokat követően pedig szlovák, illetve magyar nyelvű rezümével. A szerzők között a korszak és a témakör vezető kutatói és szakértői, egyetemi professzorok és a tapasztalt középgeneráció mellett – szerencsés módon – a pályájuk elején járó doktoranduszok, fiatal kutatók is lehetőséget kaptak friss kutatási eredményeik publikálására.

A változatos tematikájú kötet minden írására e helyen terjedelmi okokból sem térhetek ki. Ismertetőmben ezért elsősorban a hadtörténeti, valamint a politikatörténeti vonatkozású tanulmányokra fektetem a hangsúlyt.

Az 1664-ben megkötött vasvári béke és az 1714. évi szepességi kuruc fölkelés közötti időszakot felölelő kötet hat pilléren nyugszik: az első fejezet az 1664 és 1714 közötti politikai eseményeket és elképzeléseket, a következő a korszak fegyveres küzdelmeit, a harmadik a kijelölt időszak társadalomtörténeti kérdéseit, az ezt követő a rendi, avagy kuruc küzdelmek nemzetközi visszhangját, az ötödik a korban zajló vallási küzdelmeket, a zárófejezet pedig a korszak utóéletét, hagyományát tárgyalja. Az alábbiakban az első kettő és a negyedik témakörbe tartozó, hadtörténeti vonatkozásokat tartalmazó írásokról lesz szó.

A kötet megjelenésének szomorú aktualitása is van: a szerkesztő és a szerzők azt a közelmúltban elhunyt R. Várkonyi Ágnes akadémikus emlékének ajánlják, akinek munkássága előtt ily módon is tisztelni kívánnak. Várkonyi tanárnő a konferencián betegsége miatt már nem tudott részt venni, ezért az első fejezet élére egy 2013. október 17-én Sárospatakon tartott előadása jegyzetekkel ellátott változata került *Az erdélyi fejedelemség II. Rákóczi Ferenc koncepciójában* címmel, amelyben II. Rákóczi Ferenc változó Erdély-koncepcióját ismerteti. A tanulmány a szerteágazó téma számos elemét érinti, egyebek között a Rákóczi-család hagyományait, II. Rákóczi Ferenc erdélyi berendezkedési terveit, Erdély béketárgyalásokon játszott szerepét, az angol–holland mediáció történetét, a szatmári béke előzményeit, valamint azt, hogy az utrechti béketárgyalásokon hogyan jelent meg a Fejedelemség.